

Podoby výtvarnej tvorby detí v predškolskom veku
Creative art forms of children in preschool age

Abstract

The child's preschool age represents a period of play. Children are developing cognitive processes. Among other things, even through art, the child tries and practically realizes the tasks he or she gets or the tasks he or she creates. Learning and discovering, with drawing and stories, is in keeping with the development of its abilities.

Keywords

child, preschool age, drawing, art creation

Abstrakt

Predškolský vek dieťaťa predstavuje obdobie hry. U detí sa vyvíjajú poznávacie procesy. Okrem iného, aj prostredníctvom výtvarného stvárnenia dieťa skúša a prakticky realizuje úlohy, ktoré dostane, alebo tie, ktoré si samo zaumieni. Poznávanie a objavovanie, pomocou kresby a jej príbehov, sa deje v súlade s vývojom jeho schopností.

Kľúčové slová

dieťa, predškolský vek, kresba, výtvarná tvorba

Vývin detského výtvarného prejavu v predškolskom veku

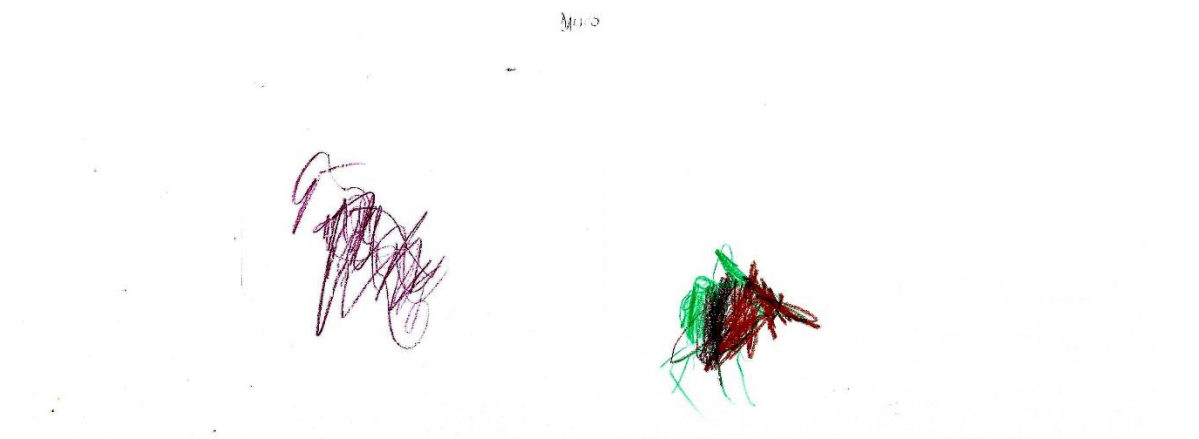
Výtvarná tvorba detí v predškolskom veku môže mať rôznu podobu, pokiaľ dieťa využíva svoj potenciál a neobmedzené možnosti výtvarne experimentovať. Dieťa už od útleho veku dokáže po sebe zámerne zanechať stopu, ukázať na ňu a tešiť sa z nej. „*Kdyby rodiče umožnili dítěti, jemuž ještě není rok, aby „malovalo“, zcela určitě by dělalo „skvrny“*“. Davido pokladá škvrtu za prvú stopu, ktorú dieťa zanechá na papieri. Postupne sa kresba pretvára, mení sa v „*čmárání*“ a potom v „*čárání*“. V tomto prípade ide o „*náhodný realizmus*“. Medzi druhým a tretím rokom

ide o „nezdařený relaizmus“, kedy dieťa vytvára väčšinou uzavreté slučky (ovály), ktorými chce už úmyselne niečo napodobniť. (Davido, 2008 s.21-27)

Obrázok 1-3

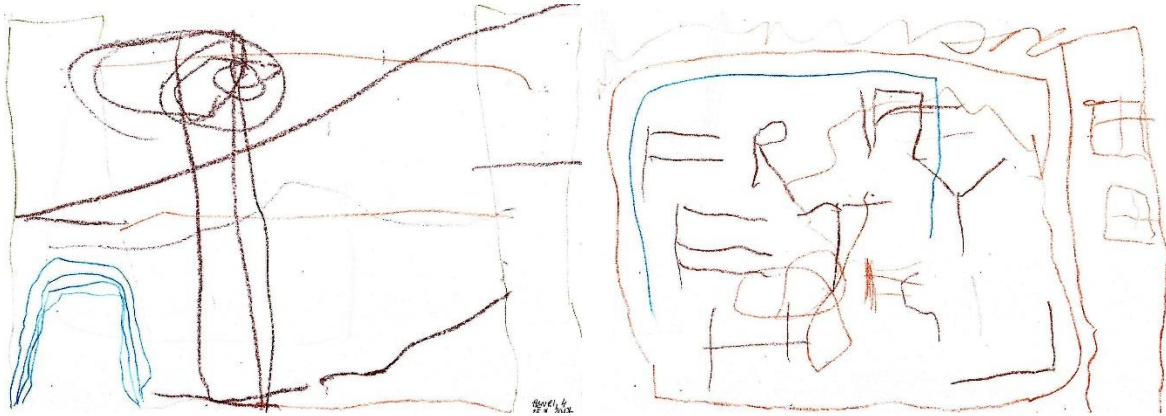
Prostredníctvom hry postupne objavuje grafické možnosti rôznych nástrojov, stavia objekty a vlastnou fantáziou oživuje situácie, ktoré vidí, ktorých sa stáva súčasťou, alebo ktoré vytvára. Vyskotová a Macháčková (2013) označujú obdobie medzi prvým a druhým rokom za úsek, kedy je možné u dieťaťa spozorovať začiatky grafomotorického vývoja.

Obrázok 4-5

Podľa Piageta a Inhelderovej (2010) je pre obdobie od narodenia do druhého roku typický senzomotorický rozvoj. Dieťa sa učí orientovať sa v priestore a manipulovať s predmetmi okolo seba.

K prechodu od manipulačnej hry, k hre konštruktívnej dochádza približne od dvoch rokov. Takáto konštruktívna hra smeruje k vytvoreniu konkrétneho výtvoru. (Suchánková, 2014) Približne po druhom roku života sa začínajú v hre dieťaťa objavovať symboly. Dieťa túto symbolickú hru prostredníctvom výtvarných činností postupne prenáša na papier. (Vágnerová, 2005, Valachová, 2010)

Obrázok 6-7

Dieťa čerpá námety z bežného života, z príbehov a rozprávok, alebo si vymýšľa vlastné fiktívne príbehy. Veľkú úlohu, pri výbere námety, zohráva to, ako hlboko dieťa emocionálne spracúva podnety z okolia, aké je citlivé na dianie okolo seba.

Podľa Vágnerovej (2005, s. 183) je kresba „neverbální symbolickou funkcií. Projevuje se v ní tendence zobrazit realitu tak, jak ji dítě chápe.“ Zároveň podotýka, že počiatočná fáza vo vývoji kresby ešte symbolický charakter nemá. Vágnerová (2005) menuje nasledujúce fázy vývoja kresby v predškolskom období:

1. Presymbolická, senzomotorická fáza
2. Fáza prechodu na symbolickú úroveň
3. Fáza primárneho symbolického vyjadrenia

Podľa Valachovej (2010, s.88) sa na obdobie predškolského veku a prvé roky mladšieho školského veku vzťahujú štádia výtvarného prejavu, ktoré nadväzujú na Piagetove vývojové štádia dieťaťa:

- „Obdobie čmáraníc (do 2 rokov)
- Obdobie spontánnej obsahovej detskej kresby (od 2 do 7-8 rokov),,

Obrázok 8-9

Allen a Marotz (2002) opisujú trojročné dieťa ako obratnejšie v manipulovaní s ceruzkou, vie ju lepšie uchopiť. Dokáže postaviť jednoduchú vežu z kociek. Dieťa obľubuje plastelínu, udiera do nej, stláča ju, prevaľuje. Štvorročné dieťa dokáže postaviť zložitejšiu vežu a z modelovacieho materiálu už dokáže vytvárať rôzne jednoduché predmety. Päťročné dieťa dokáže z kociek trojrozmerné útvary podľa predlohy. Kresbou vie napodobniť rôzne tvary a písmená. Výborne narába s farbičkami. Vie strihať nožičkami po línii, ale toto strihanie ešte nie je presné. Pre tento vek je typické vyfarbovanie omaľovaniek.

Obrázok 10-11

Dieťa si postupne zlepšuje svoje motorické zručnosti, od jednoduchého grafického zobrazovania v ploche, strihania, lepenia, modelovania, až po zložitejšie konštrukčné výtvy. Konštruovanie z objektov, kociek, krabičiek, prírodného materiálu, umožňuje dieťaťu tvoriť v priestore, čím dieťa rozvíja svoje myslenie a priestorovú orientáciu.

Výchovno-vzdelávacie ciele vo výtvarnej výchove v predškolskom veku

Vo vzdelávacom procese sa kladie dôraz na ciele, ktoré sa majú dosiahnuť. Ide o vzdelávacie ciele v niekoľkých oblastiach, ktoré bližšie popíšeme. O klasifikáciu vzdelávacích cieľov sa pokúšalo množstvo autorov (Bloom, Anderson, Krathwohl)

Z pozorovania dieťaťa pri činnosti kresby, môžeme skonštatovať, že dieťa sa spontánne rozvíja v rôznych oblastiach. Do ich priebehu vieme zasahovať a ak sa to robí správne, môžeme ich

podporovať tak, aby v nich dieťa napredovalo. Dieťa môže svoju tému interpretovať, prostredníctvom kresby sa učí chápať súvislosti, o kresbe sa vyjadruje. Popisuje detaily, vytvára nové príbehy a kombináciou rôznych tvarov aj nové prvky, ktorým vymýšľa rôzne názvy. V tomto prípade sa rozvíja kognitívna oblasť. (Bloom, Tollingerová)

Ďalší záber predstavuje manipulácia s výtvarným nástrojom, orientácia na ploche, alebo v priestore, vypracovanie detailov, čo si vyžaduje sústredenie, pozornosť a koordináciu oka a ruky, ale aj koordináciu ďalších pohybov. Ide o rozvoj psychomotorického oblasti. (Davey, Simpson)

V prípade rozvoja afektívnej oblasti (Krathwohl, Niemierko) ide o vytváranie hodnôt, postojov a vzťahov, ktoré sú pre výtvarnú činnosť sprievodné a dôležité, ovplyvňujú celý jej chod. Často sa odzrkadľujú v tvorbe dieťaťa a dieťa ich prenáša nie len do tejto torby, ale si ich aj zvnútorňuje. Sú rovnako inšpiračným zdrojom pre vznik tvorivých nápadov a vyjadrenie nových myšlienok, na čom sa podieľa predovšetkým dieťa samostatne.

Podľa Portíka (2001, s. 11) „z hľadiska rozvoja kognitívnych funkcií niektorí autori (Guilford, 1959, Bloom, 1956) dokazujú, že čím vyššie kognitívne funkcie sa rozvíjajú, tým viac sa zasahuje aj nonkognitívna oblasť a implementuje sa do školského systému aj rozvoj nonkognitívnych funkcií.“

Názory na novú filozofiu výchovno-vzdelávacieho procesu, kde sa kladie dôraz na rozvoj nonkognitívnych procesov a ktoré pretrvávajú až dodnes, sa začali objavovať v 80. a 90. rokoch 20. storočia.

„Teória kognitívneho rozvoja a psychických procesov vyžaduje totiž jednu základnú tézu, a to, že žiak vo vyučovacom procese by sa nemal len vzdelávať, nemal by sa zdôrazňovať len rozvoj nižších poznávacích procesov, ale mali by sa rozvíjať aj vyššie poznávacie procesy, ktoré implicitne v sebe obsahujú aj presah na výchovnú sféru, na rozvoj motivácie, citov, hodnotových systémov a tvorivosti žiakov.“ (Portík, 2001, s. 12)

Podľa Valachovej (2009, s.40) ciele výtvarnej výchovy v materskej škole „smerujú k rozvoju vnímania, pozorovania, čítania, myslenia, objasňovania súvislosti medzi ľuďmi a vecami, ako aj k rozvoju predstavivosti, tvorivosti, poznávania základných vyjadrovacích prvkov a materiálov výtvarnej činnosti a v neposlednom rade k posilňovaniu základných grafomotorických zručností.“

Roeselová sa pri vymedzovaní cieľov výtvarnej výchovy vyjadruje, že „výtvarná výchova plní úspešne výchovno-vzdelávacie ciele tam, kde má dieťa o výtvarné vyjadrovanie záujem a cíti prirodzenú potrebu tvoriť alebo sa na tvorbe nových spoločenských hodnôt podieľať.“ (Roeselová, 1996, in Valachová, 2009, s. 40)

Priestor pre spontánnu a vnútorne motivovanú tvorbu detí v predškolskom veku

Aby sa potreby dieťaťa dokázali prepojiť s potrebami učiteľa vo výchovno-vzdelávacom procese, je potrebná istá kontinuita prepojenia týchto dvoch hľadísk. Tie následne môžu viesť k spokojnosti oboch strán, k produktivite, tvorbe nových nápadov, rozvíjaniu potencialít dieťaťa, ale aj k rozvoju jeho samostatnosti, zodpovednosti, kooperácii, akceptácii spoločných pravidiel a potrieb iných ľudí.

Aby jedinec pociťoval nutnosť tvoriť, aby bol „posadnutý“ svojou činnosťou, mal by podľa Stadlerovej (2015, s. 133) „*disponovať vysokou motivovanosťou, stálosťou, vytrvalosťou, pracovitosťou, a s týmto spjatou vysokou výkonnosťou.*“

Preto je podľa Stadlerovej (2015) potrebné rozlišovať vnútornú a vonkajšiu motiváciu. Vonkajšia motivácia predstavuje motiváciu, ktorá nie je obsiahnutá v činnosti samotnej, ale vychádza napríklad z toho, že dieťa dostane pochvalu, dobrú známku a podobne. Táto motivácia prichádza z vonka. Opakom je vnútorná motivácia, ktorá vychádza priamo z činnosti samotnej.

Rovnako to potvrdzujú slová Suchánkovej (2015, s. 15), podľa ktorej vonkajšia motivácia prebieha pod tlakom nejakej vonkajšej situácie a naopak, vnútornú motiváciu pokladá za pravú hnaciu silu činností, ktoré človek vykonáva. „*Vnitřní motivace je dnes považována pro formování naší osobnosti za nejvýznamnější, neboť vychází z potřeb každého jednotlivce a z jeho zvnitřněných hodnot.*“

„*Významné je podporovat vnitřní motivaci dítěte a uvědomit si významnost procesu zvnitřňování vnější motivace.*“ (Suchánková, 2015, s. 24)

Požiadavky, ktoré na dieťa kladieme sú často vysoké. Vo výchovno-vzdelávacom systéme sa bez nich často nezaobídeme. Napriek tomu sa dieťa dokáže s týmito požiadavkami vysporiadať a zadanie si prispôbiť. Vo výsledku možno vidieť, ako dieťa zvláda nápor, ako si s nim vie poradiť a či vôbec naplní to, čo sa od neho vyžaduje. Pokiaľ vie učiteľ tento výtvarný jazyk dieťaťa dobre prečítať, pozná dieťa a jeho kvality, jeho aktuálny stav, vie pochopiť a vyvodiť,

či je potrebné pracovať s dieťaťom, alebo upraviť vlastné požiadavky kladené na toto dieťa. Podľa Neilla (2015, s.74) „... *vnucování čehokoliv z pozice autority není správné. Dítě by nemělo dělat nic, dokud nedospěje k názoru – svému vlastnímu názoru – že by to udělat mělo.*“

Záver

Pre dieťa v predškolskom veku je typická spontánnosť, dieťa sa často spontánne prejavuje v rôznych činnostiach a dlhá príprava, premýšľanie, či rozvrhovanie nejakého nápadu je pre toto dieťa len prekážkou. Tento prístup, v kombinácii s prevažujúcim pudovým správaním dieťaťa, pohnútkou - vnútornými podnetmi, ktoré dieťa nútia konať na základe hlbokých pocitov a bohatá fantáziou, či predstavivosť dieťaťa, sa odzrkadľujú v jeho expresívnom vyjadrovaní. Ak chceme dieťa učiť, ak chceme aby poznávalo farby, tvary, aby sa učilo o veciach a zvieratách okolo seba, o tom, ako vyzerajú ročné obdobia a čo je pre každé z nich typické, ocení, ak mu mnohé z toho predvedieme, alebo mu o tom porozprávame. Ako sa dieťa vyrovná s danou informáciou a ako ju spodobí, je na jeho vlastnom rozhodnutí.

Bibliografia

1. COGNET, G. 2013. Dětská kresba jako diagnostický nástroj. Vyd.1. Praha: Portál, 2013. 204 s. ISBN 9788026204992
2. DAVIDO, R. 2008. Kresba jako nástroj poznání dítěte. Praha: Portál, 2008. 208 s. ISBN 9788073674151
3. EILEEN ALLEN, K. – MAROTZ, L. R. 2002. Přehled vývoje dítěte od prenatálního období do 8 let. Praha: Portál, 2002. 187 s. ISBN 9788073670559
4. NEILL, A.S. 2015. Summerhill. Příběh první demokratické školy na světě. Druhé vydání. Praha: PeopleComm s.r.o., 2015. 348 s. ISBN 9788087917169
5. PIAGET, J. – INHELDEROVÁ, B. 2010. Psychologie dítěte. Vyd. 5. Praha: Portál, 2010. 144 s. ISBN 978-80-7367-798-5
6. PORTIK, M. 2001. Od vnímania k tvorivému mysleniu žiakov mladšieho školského veku. Pedagogická fakulta Prešovskej univerzity, Prešov, 2001. 131 s. ISBN 9788080680329
7. STADLEROVÁ, H. 2015. Speciální výtvarná výchova v pomáhajících profesích. Brno: Masarykova univerzita, 2015. 220 s. ISBN 9788021081284

8. SUCHÁNKOVÁ, E. 2014. Hra a její využití v předškolním vzdělávání. Praha: Portál, 2014. 176 s. ISBN 9788026206989
9. VALACHOVÁ, D. 2009. Povedzme to farbami. Multikultúrna výchova a jej možnosti vo výtvarnej výchove. Univerzita J. A. Komenského, Pedagogická fakulta v Bratislave. Brno: Tribun, 2009. 146 s. ISBN 9788073998554
10. VYSKOTOVÁ, J. – MACHÁČKOVÁ, K. 2013. Jemná motorika. Vývoj, motorická kontrola, hodnocení a testování. Praha: Grada, 2013. 176 s. ISBN 9788024746982

Obrázky 1-3 archív Lucia Minichová, Začiatky grafomotorického pohybu

Obrázky 4-11 archív Lucia Minichová, Kresby detí v predškolskom veku

Kontakt

Mgr. Lucia Minichová

Katedra výtvarnej výchovy (KVV), Šoltésovej 4 (pracovisko)

Pedagogická fakulta, Univerzita Komenského (UK PdF)

UK PdF, Račianska 59, Bratislava, 813 34

e-mail: minichova4@uniba.sk

Školiteľ: doc. PaedDr. Daniela Valachová, PhD.